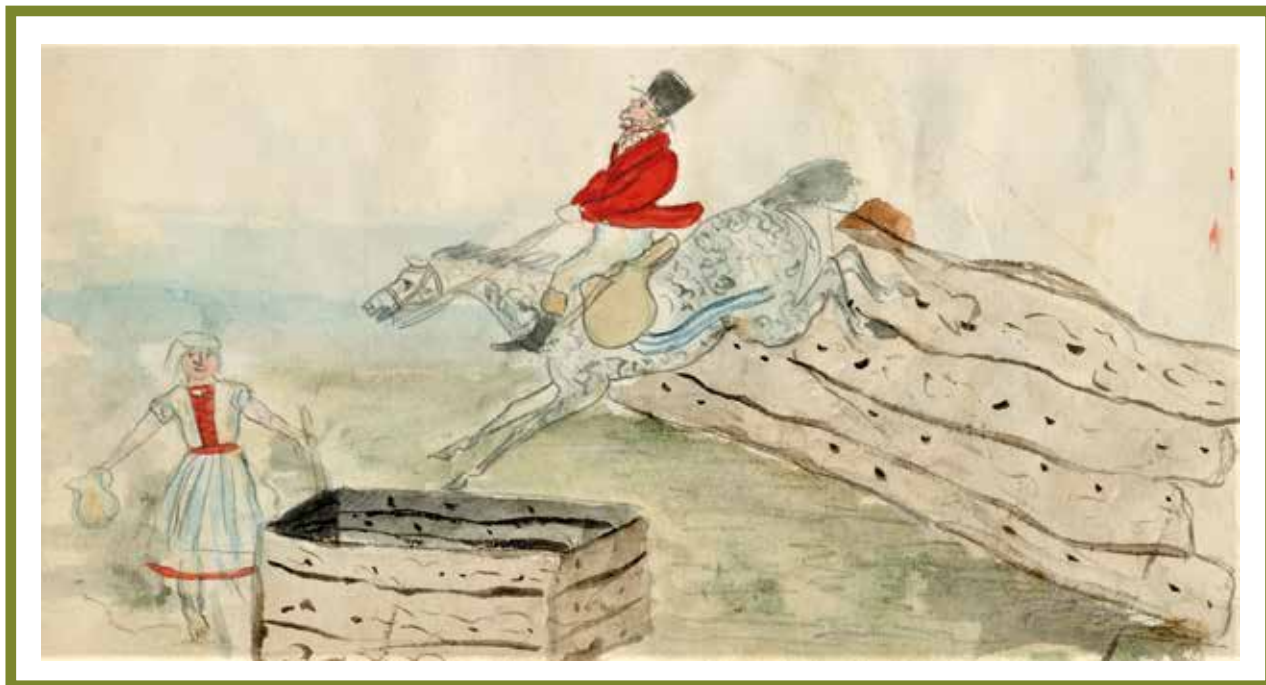

Si Deus Pro Nobis Quis Contra Nos – A Széchényi család kincsei című kamarakiállítás a Kézirattárban

Széchényi Dénes gyermekkori rajza (OSZK Kézirattár)

A Széchényi név mindenki számára ismert Magyarországon. Ki ne tanulta volna, hogy a Lánchidat Széchényi István építtette, vagy hogy 1825-ben egyévi jövedelmét ajánlotta fel a Magyar Tudós Társaság megalapítására? Kevesebben tudják azonban, hogy az évszázados múlttal rendelkező és ma is tevékeny család más tagjai milyen eredményekkel járultak hozzá a magyar kultúra és szakterületük gazdagításához, fejlesztéséhez. 2018 a család éve volt, ez remek lehetőséget nyújtott a Széchényi család megismertetésére is. A Kézirattár munkatársai a különgyűjtemények és a törzsgyűjtemény anyagaiból kamarakiállítást rendeztek, amely egyben a Múzeumok Éjszakájára összeállított kvízzjátékuk utolsó állomásaként is szolgált. A kilenc tárlót tartalmazó kiállítás, amelyen a látogatók hét családtag anyagaival ismerkedhettek meg, a nagy érdeklődésre való tekintettel még három hónapig, október végéig volt nyitva a nagyközönség számára.

A Széchényi család gazdag múltra tekint vissza. Jelmondatuk – „Si Deus Pro Nobis Quis Contra Nos” (‘Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk’) – jól összefoglalja

a generációkon átörökített alázatos, fejlődésre és fejlesztésre kész attitűdöt. A család tekintélyét és vagyonát főként Széchényi György (1592–1695) esztergomi érsek alapozta meg, a grófi címet unokaöccse, szintén Széchényi György (1656–1732) kapta 1697-ben I. Lipóttól vitézi cselekedeteiért. Az ő dédunokája alapítónk, gróf Széchényi Ferenc (1754–1820), akitől a ma élő Széchényiek mindegyik tagja származik. Kamaratárlatunk is tőle indult ki, és az ő leszármazottai történetét kísérte végig őt nemzedéken keresztül. A hely szűkössége és az OSZK-ban lévő hagyatéki részek szabtak korlátot annak, hogy a családtagok közül kiknek a munkásságát mutattuk be a kamaratárlaton.

Sárvár-felsővidéki gróf Széchényi Ferenc, látva a hazai szellemi-kulturális elmaradottságot, nagy figyelmet fordított a magyar irodalom, nyelv és közművelődés fejlesztésére. Legnagyobb hatású adománya kétségtelenül az 1802-ben alapított, ma a nevét viselő nemzeti könyvtár. Mecénásként, reformista gondolkodóként, gyűjtőként leszármazottai gondolkodásmódjára is nagy

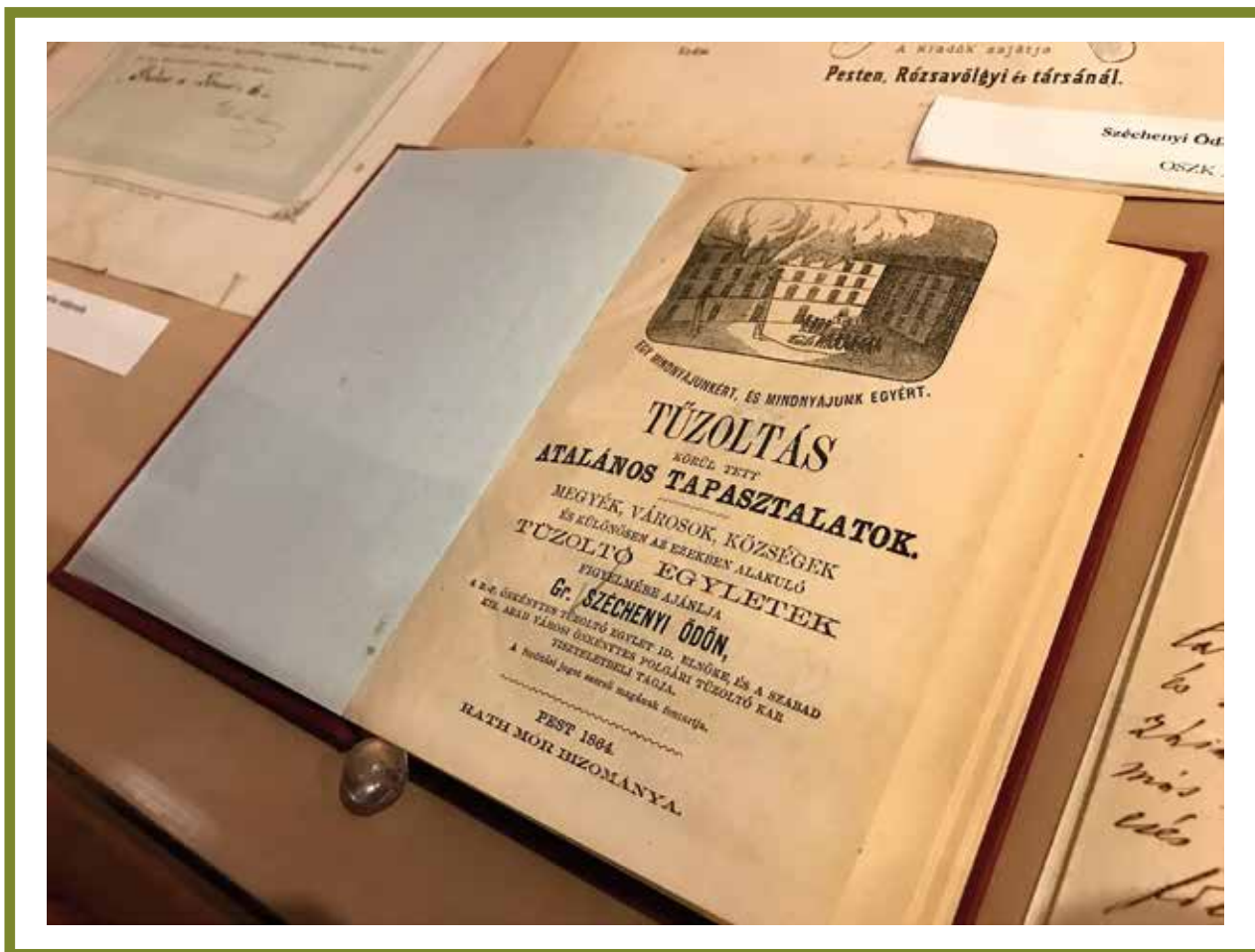

hatással volt. Három fia és két lánya élte meg a felnőtt-kort. A magyar kultúra fejlődése iránti elkötelezettsége jelentősen meghatározta fiai munkásságát is. Széchenyi István és bátyja, Pál gyermekkori, a Kézirattárban őrzött, az édesapjukhoz magyar nyelven írott levelei is bizonyítják, hogy a gróf számára fontos volt, hogy gyermekei ne csak a korabeli társalgási nyelveket – német, francia, angol – sajátítsák el, hanem ismerjék anyanyelvüket is. Nyelvújítónk, Kazinczy Ferenc is elismeréssel emlékszik vissza egy látogatására a grófnál, amikor is annak fiai magyar nyelven köszöntötték őt.

Legifjabb fia, István (1791–1860) a reformkor idején szinte minden nagyobb volumenű újításban részt vett. Vállalkozásai célba juttatásához a részvénytársaságot találta megfelelő formának. Ez a korban még ritkán volt jövedelmező, az ő kezdeményezései azonban sorra sikert arattak. Ez is tanúskodik céltudatosságáról és jó üzleti érzékéről. Nevéhez fűződik a Pesti Színház megalapítása, kiváló diplomáciai érzékkel vezette az Al-Duna szabályozásának megkezdését is. Az ő kezdeményezésére indult el az első dunai gőzhajó 1831-ben,

illetve később, 1842-ben az első balatoni is. Része volt a pesti Hengermalom és a Kereskedelmi Bank megalapításában. Sokoldalú érdeklődésének és modern gondolkodásának köszönhetően a gazdaság, a tudomány és a sport területein is európai színvonalú újítások jöttek létre hazánkban. Olyan államférfivé vált, aki a változásokat átgondoltan, az adott viszonyoknak megfelelően, a Monarchián belül képzelte el, ez sok konfliktust is okozott a nála radikálisabb gazdasági és társadalmi változásokat követelő Kossuthal. A kiállításon főként a Lánchíd építésének körülményeit, előzményeit és a munkálatok nehézségeit emeltük ki, hiszen az mindenki számára ismert, hogy az ő munkája révén épült fel a Pestet és Budát összekötő első állandó híd, de az kevésbé él a köztudatban, hogy milyen komoly ellenállásba ütközött az ügy. Ez az évtizedes, kitartó munka is jól mutatja Széchenyi István jellemét.

A legnagyobb magyar fiatalabb fia, gróf Széchenyi Ödön (1839–1922) apjától örökölt kitartással végezte tevékenységét. Számos ötlete megelőzte korát, néhány újító gondolata csak fél évszázaddal halála után valósult

Széchenyi Ödön: *A tűzoltás körül tett általános tapasztalatok*. 1864 (OSZK Törzsgyűjtemény)

meg. Az ő fő célja is a fejlődési lehetőségek megragadása volt. 1867-ben *Hableány* nevű gőzösén kizárólag folyami vizeken elhajózott a párizsi világiállításra, ezzel is felhívva a figyelmet a kontinensen belüli, folyómenti gazdaság fejlesztési lehetőségeire. Ő építtette a máig igen népszerű budavári siklót is, hogy megkönnyítse a várba menő forgalmat. A legkiemelkedőbb teljesítményt azonban a tűzoltóság megszervezése jelentette. Az 1860-as cenki tűzvész után hozta létre először az önkéntes, majd a hivatásos tűzoltóságot. Az Angliából rendelt eszközök és az ott látott kiképzési minták hatására az országban rövid időn belül hatalmas eredményeket sikerült elérni a tüzesetek megfékezése terén. E munkája annyira sikeres volt, hogy meghívást kapott Törökországba, hogy ott is végezze el ugyanezt a feladatot, melyet sikeresen teljesített is, emiatt azonban haláláig Konstantinápolyban élt. Eredményei elismeréseként a szultántól pasa rangot kapott, ezzel ő volt az első ilyen magas török katonai rangú személy, aki megtarthatta keresztény vallását. A sokoldalú érdeklődését bemutató tárlaton látható volt

hajóskapitányi oklevele, a tűzoltásról szóló könyve, ezzel kapcsolatos levelei és a Zeneműtárban őrzött, általa komponált kisebb táncok kottái is.

A Széchenyi család további tagjainak tevékenysége még kevésbé él a köztudatban, habár szerepük szintén jelentős. Gróf Széchenyi Imre (1825–1898), Széchenyi Lajos fia, Széchenyi Ferenc unokája, Széchenyi István unokaöccse. Húszéves korától kezdve diplomataként bejárta Európát: szolgálatot teljesített a Vatikánban, Stockholmban, Rómában, Brüsszelben, Párizsban és Szentpéterváron. Mikor 1861-ben Garibaldi Gaeta várát ostromolta, II. Ferencsel együtt a várban tartózkodott, annak bevételéig. Diplomáciai pályafutása során barátságot kötött többek között Bismarckkal, Vilmos császárral, aki később meg is látogatta őt birtokán. 1878–1891 között a Monarchia berlini nagykövete volt, ahol fontos szerepet töltött be a két nagyhatalom közötti együttműködésben. Érdemei megbecsüléseképpen Ferenc József császár az Aranygyapjas rend lovagi címével, II. Vilmos császár pedig a legmagasabb porosz

Széchényi Viktor családi fotóalbumából – Csokonya, 1906. november (OSZK Kézirattár)

elismeréssel, a Fekete Sas renddel tüntette ki. Fiatal korától kezdve szenvedélye volt a muzsika, zongorázott és komponált. Művei ismertek voltak a kortársak előtt, társasági összejöveteleken gyakran játszották darabjait. Jó barátságban volt többek között Johann Strausszal és Liszt Ferencsel is. Főként dalokat és táncokat szerzett, polka-mazurkája például része volt azon műveknek, amelyeket Ferenc József császár és Erzsébet hercegnő esküvőjére ajándékoztak. A tárlaton elsősorban az általa szerzett zeneművek kottái voltak megtekinthetők.

Imre fivére, gróf Széchényi Dénes (1828–1892) szenvedélye gyerekkorától fogva a lovaglás volt. Jogot tanult, huszonegy évesen a szabadságharcban a honvédseregben harcolt. A közügyekben tevékenyen részt vett, bár hivatalt nem vállalt. Kitűnő sportember volt, kivételes tehetségű lovasként és kocsihajtóként szerzett elismerést. Derékfájdalmai miatt egy idő után ő maga már nemigen volt képes lovagolni, a lovasoktatás módszertanát viszont olyan nagy sikerrel dolgozta át, hogy újításait világszerte átvették. 1871-ben jelent meg Pesten az *Adalékok a lovaglás tanításához* című könyve, melyben két

újdonsággal keltett feltűnést a korabeli lovaskultúrát illetően, s módszere rendkívül sikeresnek bizonyult. A fogathajtók között elterjedt, ún. Széchényi-szár is az ő nevéhez fűződik, amelynek beillesztésével a hajtó a lovakat egymástól függetlenül tudta irányítani. 1872-ben javaslatára megalapították a „Jól Idomított Használati Lovak Díjazására Alakult Társaság”-ot, és megrendezték a világ első díjugrató versenyét, amely a modern lovassport elindulásának egyik mérföldkövét jelentette. Kiállításunkon főként lovas témájú rajzai, levelei, könyvének első kiadása volt látható.

Fia, gróf Széchényi Viktor (1871–1945) katonai pályán indult, majd 1902-ben leszerelt, és a családi birtok ügyei mellett a Magyar Országos Tüzoltó Szövetség elnöki tisztét töltötte be. Hamarosan Fejér vármegye főispánja lett, mely tisztséget – az első világháborúban teljesített katonai szolgálatai miatt kisebb megszakításokkal – 1936-ig viselte. Főispáni munkássága során a megye egészségügyi helyzete sokat javult, 1913-ban megnyílt a tuberkulózis visszaszorítására létrehozott szanatórium Székesfehérváron. A világháború idején

mindent megtett, hogy Fejér megye főispánjaként segítse a nehéz sorsú családokat, a veterán és sebesült katonákat. A nehéz politikai és gazdasági helyzetben is igyekezett a rábízottakról a lehető legmegfelelőbb módon gondoskodni. Fontos volt számára családja történetének megörökítése, a munkával Bártfai Szabó Lászlót bízta meg, aki el is készítette háromkötetes művét *A Sárvár-felsővidéki gróf Széchényi család története* címmel. Maga a gróf is hozzájárult ahhoz, hogy a nagyközönség megismerhesse a család életét, sajtó alá rendezte nagyapja, Széchényi Lajos első, majd második feleségével folytatott levelezését, elkészítette a családi arcképgyűjteményt is. 1941-től a budai Várban, az Úri utcában élt, az 1945-ös budavári ostrom is itt érte őket feleségével. Az ostrom után fogságba esett, majd onnan szabadulva, de az ott szerzett sebesülésektől legyengülve hunyt el 1945-ben. Kiállításunkon látható volt többek között a budavári ostrom alatt írt naplója, levelei, valamint a családi fotóalbum válogatott fotói.

Fia, gróf Széchényi Zsigmond (1898–1967) főként vadásznaplóiról híres, művei hatalmas példányszám-ban keltek el országszerte. 1916-ben besorozták, az első világháborúban 1918-ig csapatszolgálatot teljesített. Ezt követően több neves európai egyetemen is végzett tanulmányokat, majd a családi birtokon gazdálkodott. Első külföldi expedíciója Afrikába vezetett – erről szól *Csui!* című regénye, mellyel rögtön nagy sikert aratott. 1927–1964 között bejárta Európát, Afrikát, Indiát és Alaszkát is. 1951-ben kitelepítették Balatonyörökre, és Keszthelyen, a Helikon Könyvtárban alkalmazták „álla-

mányon kívüli segéderőként”. Útjain szerzett gyűjteményéből a Természettudományi Múzeum is gazdagodott, bár értékes trófeagyűjteménye odaveszett a második világháború alatt, amikor Istenhegyi úti villáját bombatalálat érte. Életében tíz kötete jelent meg, melyek máig a legnépszerűbb magyar nyelven írott vadászati könyvek. Tárlatunkon a korabeli sajtóban megjelent anyagok mellett leveleivel, fotóival és könyveivel is megismerkedhettek a látogatók.

A kiállítás céljai között szerepelt az is, hogy bemutassuk a család sokoldalúságát, és hogyan öröklődik generációról generációra a haza, a művészetek és a hivatás iránti elköteleződés. Emellett a látogatók betekintést kaphattak egy történelmi család mindennapjaiba, az OSZK-ban őrzött személyesebb anyagok, például a Széchényi Viktor által összeállított családi fotóalbum eddig be nem mutatott képein keresztül. Számos kiállított kincs most került először nagyközönség elé, mint például Széchényi Imre kottái, Dénes lovas témájú rajzai, Ödön hajósoklevele, valamint Viktornak az 1945-ös budavári ostrom alatt írt naplója.

A kiállítás és a kalandjáték a Kézirattár munkatársainak közös munkájából született, a rendezésben Beöthy Ildikó, Fekete Eszter, Fülepp Katalin, Kádár Krisztina, Méry Tünde és Rózsafalvi Zsuzsanna vett részt.

Fekete Eszter

fekete.eszter.at.oszk.hu

